

УДК 036 "195/20": [069: [929:821.161.2 Франко]
(477.83-25)
DOI 10.15407/nz2019.02.503

ПУТІВНИКИ ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНИМ МУЗЕЄМ ІВАНА ФРАНКА У ЛЬВОВІ

Маріанна МОВНА

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0003-2473-6998>

молодший науковий співробітник,

Львівська національна наукова бібліотека України
ім. В. Стефаника Національної академії наук України,
відділ наукової бібліографії,
вул. Стефаника, 2, 79000, м. Львів, Україна
e-mail: mari3anna@ukr.net

Вивчення історії путівників нашим містом загалом та його музейними осередками зокрема належить до маловисвітлених питань сучасного вітчизняного львовознавства.

Об'єктом нашої статті є путівники літературно-меморіальним музеєм Івана Франка у Львові, що виходили упродовж 1956—2012 рр., а предметом — їх фактологічне наповнення — опис власне експозиційних залів з представленими там артефактами.

Смисловою домінантою радянського періоду було комуністичне ідеологічне засилля, що негативно вплинуло на фактологічне «обличчя» окремих видань, їх загальний науковий й пізнавальний рівень та ступінь відображення історичної дійсності. Український період цікавий появою нових повноцінних путівників як за подачею фактичного матеріалу, так і внутрішньою стилістикою, зокрема візуальних путівників із максимальною наповненістю ілюстраціями, що увібрали риси кращих європейських зразків.

Ключові слова: І. Франко, путівник, літературно-меморіальний музей, експозиція, Львів.

Marianna MOVNA

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0003-2473-6998>

Junior Researcher of the Vasyl Stefanyk
National Scientific Library of Ukraine in Lviv
National Academy of Sciences of Ukraine,
in Department of Scientific Bibliography,
2, Stefanyka str., 79000, Lviv, Ukraine
E-mail: mari3anna@ukr.net

GUIDE-BOOKS BY LITERARY-MEMORIAL MUSEUM OF IVAN FRANKO IN LVIV

Today in Ukrainian historiography became an imminent of necessity to concentrate research attention on such publicly meaningful and practically unstudied segment as guide-books by our city. Lviv among the cities of Ukraine has the oldest history of edition of guide-books and absolute quantity of them (over 250 books by different languages — Polish, German, Ukrainian, French, English, Russian, Italian and other).

During the historical tread the name «guide-book» was appointed to short reference edition of pocket format, with illustrations or without them, but with obligatory geographical and historical description of country, city, information about its known architectural sights, historical places, glorified habitants, names of streets and areas, ways of report, with maps, charts and orientation plans.

Over six centuries Lviv was under power of foreign invaders — Poland, Austrian empire, Russian empire, against Poland, Hitler Germany, Soviet Union. Therefore Lviv as a separate mental category and centuries-old culture of its habitants have not an objective reflection on pages of guide-books by a city, the authors of that were representatives of other cultures, were confined national sounding, represented mostly within the framework of vision dominant in the historical moment of ethnos is certain.

Researching of history of guide-books by our city generally and by museums in particular, belongs to the little lighted up questions of modern studies of Lviv.

A task of the article is to give the scientific analysis of plenitude and authenticity of the actual material concentrated in guide-books by the museum of I. Franko of concrete historical epoch, to trace the basic historical tendencies in contents of guide-books, to consider the thematic and ideological filling of guide-books from position of modern Ukrainian historical science.

The object of this article are guide-books by the literary-memorial museum of Ivan Franco in Lviv, that where published during 1956—2012, the factological filling of descriptions of exposition halls with presented artefacts.

The semantic dominant of Soviet period was communist ideological prevalence, which negatively influenced on the factological «face» of separate editions, the general scientific and cognitive level and degree of reflection of historical reality. The Ukrainian period is interesting by appearance of new valuable guide-books, especially visual guide-books with maximal filling with illustrations that absorbed the features of the best European standards.

Keywords: I. Franko, guide-book, literary-memorial museum, exposition, Lviv.

*Здається він живий, здається він не вмер ще,
Й щоранку тут сіда при столику між книг,
У круг своїх дітей — між строфи срібних речень,
Якими він нас вів і кликав в вишини...*

Теодор Курпіта «В музеї Каменяра»

Вступ. В ході історичного поступу назва «путівник» закріпилася за коротким довідковим виданням кишенькового формату, з ілюстраціями або без них, але з обов'язковим географічним та історичним описом країни, міста, відомостями про його найвідоміші архітектурні пам'ятки, історичні місця, прославлених мешканців, назви вулиць і площ, шляхи сполучення, з картами, схемами та орієнтаційними планами. Вивчення історії путівників нашим містом загалом та його музейними осередками зокрема належить до маловисвітлених питань сучасного вітчизняного львовознавства.

Об'єктом нашої статті є путівники літературно-меморіальним музеєм Івана Франка у Львові, що виходили упродовж 1956—2012 рр., а предметом — їх фактологічне наповнення — опис власне експозиційних залів з представленими там артефактами.

Смисловою домінантою радянського періоду було комуністичне ідеологічне засилля, що негативно вплинуло на фактологічне «обличчя» окремих видань, їх загальний науковий й пізнавальний рівень та ступінь відображення історичної дійсності. Україн-

Іл. 1. Іван Франко (1856—1916)

ський період цікавий появою нових повноцінних путівників як за подачею фактичного матеріалу, так і внутрішньою стилістикою, зокрема візуальних путівників із максимальною наповненістю ілюстраціями, що увібрали риси кращих європейських зразків.

Основна частина. 10 жовтня 1940 р. було відкрито літературно-меморіальний музей Івана Франка у його колишньому будинку, розташованому в історичній дільниці міста під назвою Софіївка. У ньому письменник проживав з 1902 по 1916 рік. Як влучно зазначила Марія Струтинська, «тут він писав свого «Мойсея», тут нанизував слова найдоспіліших віршів зі «Semper tigo», викінчував написаний влітку у Криворівні твір «Як Юра Шикманюк Черемош брив», тут ще раз відгадував загадку вже раніше оспіваного поемою Івана Вишенського, тут купався, вже давно хворий, у джерелі народної творчості, щоб обдарувати рідну науку «Студіями над народними піснями». Тут писав хутко і невтомно пером, затисненим між покручені хворобою пальці, робив коректуру, впорядковував матеріали до «Літературно-наукового вістника», до «Записок», до «Збірника Наукового товариства ім. Шевченка» [1] (іл. 1).

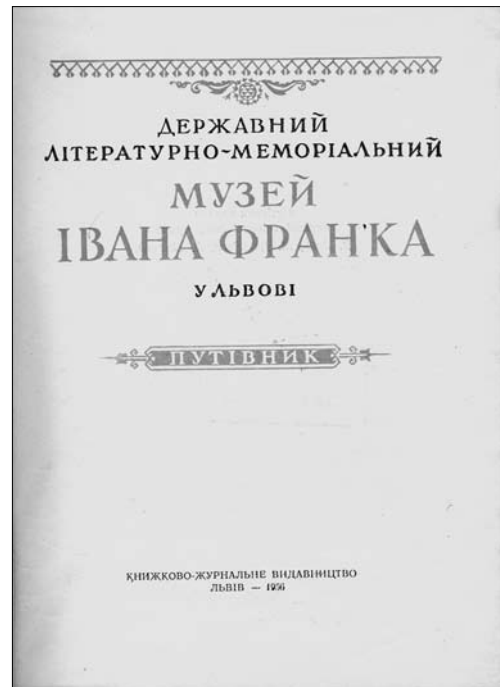
У 1956 р. з нагоди 100-річчя від дня народження Каменяра експозицію літературно-меморіального музею було оновлено й тоді ж побачив світ перший путівник музеєм Івана Франка у Львові, який уклали його наукові працівники Віра Бонь, Марія Давидова, Любомир Полюга [2] (іл. 2). Структурно він складається з дев'яти розділів за кількістю кімнат експозиції: «Дитячі та юнацькі роки Івана Франка»; «Навчання у Львівському університеті»; «Життя і творчість у 80—90-х рр. XIX ст.»; «Життя і творчість в 1900—1913 рр.»; «Останні роки життя»; «Робочий кабінет І. Франка»; «Боротьба за вшанування пам'яті І. Франка в Західній Україні»; «Вшанування пам'яті І. Франка в Радянському Союзі»; «Іван Франко в мистецтві». Фактологічну канву видання складає дуже строката і, на нашу думку, невдало систематизована інформація, у якій ключові моменти життєвого і творчого шляху письменника впереміж чергуються з описом розміщених у залах музею артефактів. Серед представлених експонатів — оригінали та фотокопії особистих документів (гімназійного атестату зрілості, протоколів засідань студентського «Академічного кружка», судової справи 1877 р., дублікат докторського диплому та ін.), періодичних

видань з публікаціями І. Франка (альманах «Дні-стрианка», журнали «Народ», «Життя і Слово», газета «Kurjer Lwowski»), твори І. Франка (перше видання повісті «Борислав сміється», уривок з рукопису вірша «Каменярі»), картини радянських художників Франкової тематики. У письменницькому кабінеті — робочий стіл з письмовим приладдям, шафи, у яких зберігались рукописи і книжки, картини І. Труша, фотографії О. Рошкевич, С. Крушельницької, Ц. Зигмунтовської. Текст путівника доповнений 40 ілюстраціями — фотографіями експонатів з фонду музею. Загалом видання дає дуже фрагментарну уяву про експозицію та чисельність фондів літературно-меморіального музею. Оскільки путівник видано у 1950-х рр., то він є яскравою даниною свого часу і пронизаний марксистсько-ленінськими ідеологемами щодо сприйняття постаті та творчої спадщини Івана Франка, за якими не видно його справжньої величі духу як людини і творця.

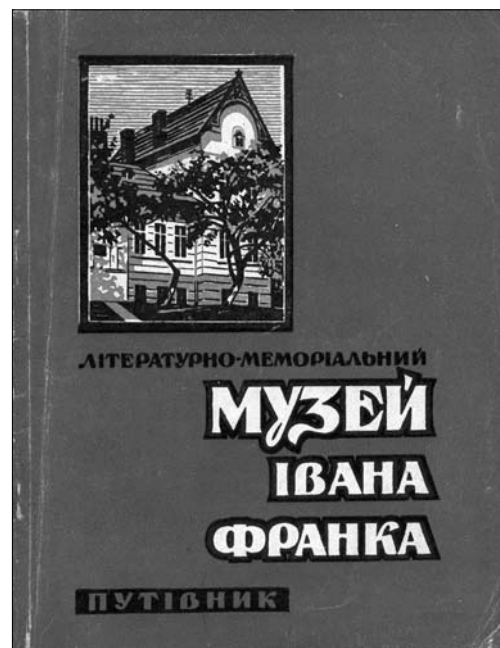
1958 р. була надрукована брошура «Анотації по залах музею Івана Франка» [3] паралельно українською та російською мовами авторства наукових працівників М. Давидової та В. Ней. Вона веде читача усіма дев'ятьма кімнатами експозиції й у стислому вигляді знайомить з основними віхами біографії письменника, спроектованими на дев'ять залів, у яких зібрано матеріали про життя і творчий шлях кожного з хронологічних періодів життєпису І. Франка. Брошура слугувала своєрідним міні-путівником після вичерпання накладу путівника 1956 р. і до появи наступного видання.

У 1962 р. наукові співробітники музею В. Бонь і М. Давидова здійснили оновлене видання путівника «Літературно-меморіальний музей Івана Франка у Львові» [4] (іл. 3). Як і його попередник, путівник 1956 р., він складається з дев'яти розділів відповідно до кількості експозиційних залів («Кімната перша», «Кімната друга», «Кімната третя», «Кімната четверта», «Кімната п'ята», «Робочий кабінет Івана Франка», «Вшанування пам'яті Івана Франка», «Відзначення сторіччя з дня народження І. Франка», «Іван Франко в мистецтві»). Фактологічне наповнення видання 1962 р. практично дублює путівник 1956 р.

У 1966 р. з'явився друком трьомовний (українсько-російсько-англійський) ілюстрований путівник (а фактично невеликий буклет) з текстом З. Стець

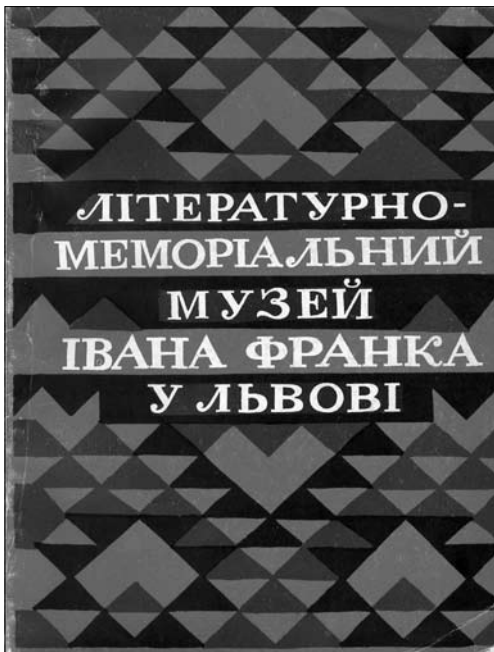

Іл. 2. Титульний аркуш першого путівника 1956 р.

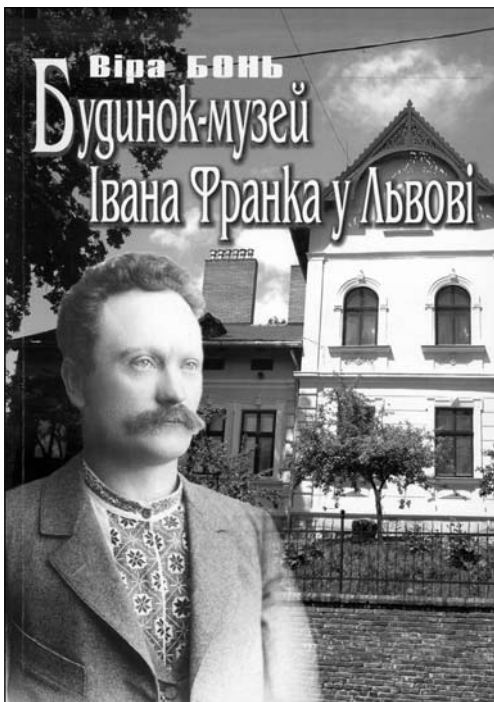

Іл. 3. Обкладинка другого видання путівника 1962 р.

[5], у якому надзвичайно стисло охарактеризовано творчість Івана Франка (письменницька та перекладацька діяльність), подано короткий огляд експозиції музею. У меморіальному будинку в хронологічному порядку висвітлено життєвий і творчий шлях Каменяра, а в сусідньому містився відділ, що розкривав значення літературної та громадсько-політичної діяльності письменника. Цей путівник було коротко

Іл. 4. Обкладинка третього видання путівника 1972 р.

Іл. 5. Обкладинка путівника 2008 р.

прорецензовано й рекомендовано до уваги громадськості на сторінках газети «Друг читача» [6].

Путівник 1972 р. авторства В. Бонь і З. Стець [7] (іл. 4) є третім, оновленим виданням першого путівника музеєм Франка 1956 р. Матеріал згруповано в одинадцять розділів за кількістю експозиційних кімнат, які з часу заснування музею зазнали чисельних кількісних та якісних змін, що і зафіксу-

вав вадемекум. Збільшено загальний обсяг путівника за рахунок детальнішого висвітлення біографічних моментів, чисельнішого представлення видань письменника (як окремих книг, так і публікацій в періодиці), ілюстративного матеріалу. У зв'язку із збільшенням залів, збільшилась кількість його розділів. Додано матеріал про тематичну виставку до 100-річчя В. Леніна — «Іван Франко — популяризатор марксистських ідей в Галичині» та створено кімнату, де експонувалися переклади творів Франка, видані мовами народів СРСР та за кордоном багатомільйонними тиражами.

У 1975 р. вийшов друком перший російськомовний путівник музеєм [8], який насправді є четвертим, переробленим виданням книги 1956 р. і повторює третє видання 1972 р.

У 1976 р. літературознавець М. Вальо опублікувала в журналі «Жовтень» невелику статтю «Сторінками путівників та альбомів» [9], присвячену огляду видань про літературно-меморіальний музей І. Франка. Вона слушно зазначила, що «експозиція львівського Музею, розміщеного в колишньому будинку Івана Франка, не тільки широко висвітлює життєвий і творчий шлях поета, а й містить багато реліквій Франкового дому, зокрема, книги, картини, меблі, особисті речі письменника» [9, с. 154]. У путівнику 1975 р. представлено одинадцять розділів. Експозиція перших п'яти з них у хронологічній послідовності висвітлює життя і творчість І. Франка, а в шести наступних розміщені тематичні виставки з матеріалами про Франка як організатора літературного процесу в Галичині.

На основі оновленої експозиції 2008 р. побачив світ ілюстрований путівник «Будинок-музей Івана Франка у Львові» [10] (іл. 5), що став першим путівником музеєм періоду Незалежної Української держави. Основним завданням, яке поставила перед собою його авторка — заступник директора з наукової роботи Віра Бонь, було подати історію спорудження будівлі, висвітлити період проживання у ній родини Франків, зупинитись на творчій праці письменника, а також згадати смерть і похорон Івана Франка. Цій логіці підпорядковується виклад основного матеріалу, присвяченого будинку-музеєві, згрупованого у розділи: «З історії музею», «Передпокій», «Бібліотека», «Спальня Івана Франка», «Їдальня», «Жіноча кімната», «Робочий кабін-

нет», «Другий поверх: кімната Ольги Франко, кімната Тараса і Петра Франків». У 1900 р. І. Франко купив парцелю на Софіївці, оскільки родина не мала постійного помешкання і задовольнялася найманним, а у жовтні 1902 р. вже переїхала у новозведений дім. У кожному з розділів авторська розповідь укладена наступним чином: спогади членів родини чи сучасників про пам'ятні моменти з історії кожної кімнати, цитати з Книги відгуків музею, детальний опис обстановки, до якого додаються численні фотографії інтер'єрів, родини Франків, друзів та знайомих. Проілюструємо наведену тезу на прикладі опису кімнати «Бібліотека», що була найбільшою цінністю у будинку і вважалася однією з найбагатших тогочасних приватних книгозбірень Львова. Тут наведено уривок з листа Тараса Франка 1958 р. до музею з докладним описом вигляду бібліотеки батька. За словами В. Бонь, до 1950 р. бібліотека і архів І. Франка, згідно з його заповітом, зберігалися в НТШ, а згодом були передані до Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України у Києві, де вони перебувають донині. У колишній бібліотечній кімнаті музею зараз експонуються окремі старі видання та періодика, оскільки зібрати та відтворити бібліотеку письменника у її первісному вигляді працівникам музею так і не вдалося. Наприкінці путівника вміщено рубрику «Музей сьогодні», у якій подано інформацію про загальну кількість фондової збірки (понад 30 тис. експонатів) та біжучу науково-виставкову діяльність музею І. Франка.

У 2010 р. багаторічний директор музею Івана Франка, письменник Роман Горак видав друком книгу «Дім на Софіївці: путівник по музею» [11], яка фактично є широкоформатним історичним нарисом літературного, громадсько-політичного та приватного життя Івана Франка, виходячи далеко за рамки жанру путівника. У ній детально висвітлено історичну епоху, в яку жив і творив Каменяр, наведено цікаві маловідомі факти творчої біографії письменника, пов'язані з його родиною, оточенням, будинком на Софіївці, що згодом отримав статус літературно-меморіального музею. Книга розкриває широку панораму творчої діяльності І. Франка, яка після зведення власного будинку великою мірою зосереджувалась у його стінах. Власне на усіх цих аспектах наголошує автор у розділах «Мрії про власне житло», «Дарунок», «Околиця», «Софіївка», «Будівни-

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 2 (146), 2019

Іл. 6. Обкладинка ілюстрованого путівника 2011 р.

цтво», «Облаштування», «Гості Франкового дому» (Леся Українка, М. Коцюбинський, І. Труш, К. Бандрівський, В. Гнатюк, Н. Кобринська, К. Гриневичева, В. Щурат та ін.), «Перший Франківський музей», «Нові часи», «Події» (1902—1914 рр.), «Притулок», «Відхід», «Похорон», «Перепоховання», «Вшанування», «Пам'ятник І. Франку перед університетом», «Пам'ятники І. Франку на Львівщині». Видання оздоблено фотографіями рідкісних експонованих видань, серед яких, наприклад, переклад І. Франком історичної драми А. Міцкевича «Wielka Utrata» (1914) з дарчим підписом перекладача митрополиту Андрею Шептицькому та численними світлинами родини, друзів — відомих діячів свого часу й самого будинку.

Наступного 2011 р. з'явився ілюстрований путівник по літературній експозиції Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка «Прийдімо до Франка» [12] (іл. 6), виданий колективом музею. Він складається з двадцяти трьох різнопланових нарисів авторства 16 наукових працівників: Р. Горак «Дім на роздоріжжі», «Університет», «Київ. Одруження», «Трагедія портрета», Я. Горак «Велич Івана Франка», «Іван Франко і музика», «Наукове товариство імені Шевченка», З. Стець «Розстріляне франкознавство», «Надмогильний пам'ятник», К. Зозуляк «Візитки Фран-

кового дому», М. Оркуш «Рідне село. Дитинство, юність», М. Войцицька «Для дітей», В. Чернієнко «Початок. 1878—1885 рр.», О. Глібовицька «Борислав», В. Кухар «Радикальна партія», Г. Ліман «Ювілей 1898 р.», І. Горак «В наймах у сусідів», «Гуцульщина», П. Зозуляк «Іван Франко і театр», С. Вівчар «Мойсей», О. Рикмас «Ювілей 1913 р.», А. Коцур «Серед січових стрільців», В. Бонь «Останні дні життя Івана Франка». Усі вони піднімають тематику, пов'язану з життям і творчим шляхом Івана Франка, дитинством у селі Нагуєвичах (нині — Дрогобицького р-ну Львівської області) та юністю, навчанням у Львівському університеті, політичною діяльністю, виданням його творів і вшануванням пам'яті Великого Каменяра в Україні та поза її межами, історією спорудження будинку, що став музеєм Івана Франка.

У 2012 р. видавництво «Центр Європи» для потреб львів'ян та гостей міста випустило невеликий буклет «Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка» за упорядкуванням Петра Зозуляка [13]. Він коротко знайомить як українського, так і зарубіжного (англійською, німецькою і польською мовами) відвідувача з історією, фондами та експозиційною діяльністю музею. Буклет проілюстровано світлинами інтер'єрів усіх меморіальних кімнат та двох експозицій: родина Івана Франка та літературна, які розміщені в сусідньому від музею будинку.

Висновки. Таким чином, викладений матеріал дає можливість сформулювати наступні висновки.

Загалом, побачило світ одинадцять путівничкових видань Львівським національним літературно-меморіальним музеєм І. Франка у Львові, з них у радянський період — шість видань¹ (впродовж 1956—1975 рр.), а за період незалежної Української держави (від 1991 р.) — п'ять. Авторами путівників були здебільшого працівники музею, які володіли необхідним фактологічним матеріалом для їх створення. Характерна риса радянських видань — ідеологічна заангажованість як самої експозиції музею, так і відповідно путівників, що її висвітлювали. Усі вони популяризували постать Івана Франка, але виразно акцентували на його соціалістичному спряму-

ванні. Сучасні путівники, представляючи Великого Каменяра та його літературно-меморіальну садибу, подекуди виходили за рамки жанру і подавали ширшу панораму життя та творчої діяльності видатного українського письменника та мислителя, надолужуючи замовчувані в радянський час факти і події.

1. Струтинська М. В музеї великого Каменяра. *Література і мистецтво*. 1940. № 4. С. 32.
2. *Державний літературно-меморіальний музей Івана Франка у Львові: путівник*. Львів: Кн.-журн. вид-во, 1956. 74 с.
3. Анотації по залах музею Івана Франка. *Державний літературно-меморіальний музей І. Франка*. Львів, 1958. 18 с.
4. *Літературно-меморіальний музей Івана Франка у Львові: путівник*. Львів: Кн.-журн. вид-во, 1962. 80 с.
5. *Літературно-меморіальний музей Івана Франка у Львові: путівник*. Львів: Каменяра, 1966. 22, [18] с.
6. Герасимова О. Скарбниця духовної культури. *Друг читача*. 1967. 8 серп. С. 3. (Рец. на кн.: Літературно-меморіальний музей Івана Франка у Львові: (путівник). Львів: Каменяра, 1966 22, [18] с.).
7. *Літературно-меморіальний музей Івана Франка у Львові: путівник*. 3-те вид., допов. Львів: Каменяра, 1972. 118 с.
8. *Литературно-мемориальный музей Ивана Франко во Львове: путеводитель*. 4-е изд., перераб. Львов: Каменяра, 1975. 110 с.
9. Вальо М. Сторінками путівників та альбомів. *Жовтень*. 1976. № 8. С. 154—155.
10. Бонь В. *Будинок-музей Івана Франка у Львові: ілюстр. путівник по Львівському літературно-меморіальному музею Івана Франка*. Львів: Каменяра, 2008. 122 с.
11. Горак Р. *Дім на Софіївці: путівник по музею (Івана Франка у Львові)*. Харків: Майдан, 2010. 384 с.
12. *Прийдімо до Франка: ілюстрований путівник по літературній експозиції Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка*. Львів: Каменяра, 2011. 290 с.
13. *Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка: (буклет-путівник)*. Львів: Центр Європи, 2012. 15 с.

REFERENCES

- Strutyns'ka, M. (1940). In museum of I. Franko. *Literature and art*, 4, 32 [in Ukrainian].
- Bon', V., Davydova, M., & Poluga, L. (Eds.). (1956). *The State literary-memorial museum of Ivan Franco in Lviv: guide-book*. Lviv: Kn.-zurn. vyd-vo [in Ukrainian].
- Davydova, M.S., & Nej, A. (Eds.). (1958). *Annotations on the rooms of museum of Ivan Franco* [in Ukrainian].

¹ Це підтверджує бібліографічний покажчик «Іван Франко (1956—1986)», укладений М. Морозом (Львів, 1987. С. 377).

- Bon', V., & Davydova, M. (Eds.). (1962). *The State literary-memorial museum of Ivan Franco in Lviv: guide-book*. Lviv: Kn.-zurn. vyd-vo [in Ukrainian].
- Stec', Z. (Ed.). (1966). *The State literary-memorial museum of Ivan Franco in Lviv: guide-book*. Lviv: Kamenyar [in Ukrainian].
- Gerasymova, O. (1967, 8 aug.). The Treasury of spiritual culture. *Friend of writer* (p. 3) [in Ukrainian].
- Bon', V., & Stec', Z. (Eds.). (1972). *The State literary-memorial museum of Ivan Franco in Lviv: guide-book*. Lviv: Kamenyar [in Ukrainian].
- Bon', V., & Stec', Z. (Eds.). (1975). *The State literary-memorial museum of Ivan Franco in Lviv: guide-book*. Lviv: Kamenyar [in Russian].
- Valio, M. (1976). On pages of guide-books and albums. *October*, 8, 154—155.
- Bon', V. (2008) *House-museum of Ivan Franco in Lviv: illustrated guide-book of the literary-memorial museum of Ivan Franco in Lviv*. Lviv: Kamenyar [in Ukrainian].
- Gorak, R. (2010). *House in Sofiivka: guide-book of museum (of Ivan Franco in Lviv)*. Kharkiv: Majdan [in Ukrainian].
- Go to Franco: *illustrated guide-book of literature exposition of the National literary-memorial museum of Ivan Franco in Lviv*. (2011). Lviv: Kamenyar [in Ukrainian].
- Zozuliak, P. (Ed.). (2012). *The National literary-memorial museum of Ivan Franco in Lviv (guide-book)*. Lviv: Centr Evropy [in Ukrainian].